

З ДОСВІД У ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Постановка проблеми. Нині відбуваються глибокі соціально-економічні трансформації суспільства, інтенсифікація економічного розвитку, поява конкуренції на ринку праці та зростання сектору освітніх послуг, які вимагають якісних змін у концептуальних основах професійної підготовки фахівців: нових підходів до розробки змісту, форм та методів професійної підготовки фахівців нової формації, впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів новітніх технологій навчання.

Традиційні форми й методи організації навчання з переважанням фронтальної та індивідуальної роботи не дозволяють сформувати належний рівень професійної компетентності та професійно-значимих якостей студентів. Водночас, наскільки фахівці з фізичного виховання та спорту володіють професійною майстерністю, знаннями та вміннями, одержаними у процесі професійної підготовки, залежить рівень їх готовності до професійної діяльності. Метою інтерактивного навчання є створення викладачем умов, у яких студент сам відкриває, здобуває і конструює знання, що принципово відрізняє активне навчання від традиційної системи освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Новітні технології навчання деякими вченими (В. Власов, Т. Круцевич, М. Зайцева) розглядаються не просто як форма здобуття знань, а як процес розвитку в студентів креативних здібностей, що дає змогу перетворювати знання в частину особистого буття та свідомості людини.

Особистісному розвитку студентів, професіоналізації особистості присвячено публікації науковців: Г. Балла, А. Богуша, Н. Кичука, З. Курлянда, А. Линенко, Р. Хмелюка та ін.; особистісно орієнтовані технології навчання стали предметом дослідження науковців: О. Пехоти, В. Рибалки, С. Сисоевої та ін.; методики практичного впровадження інтерактивних технологій навчання відображено у роботах І. Абрамової, К. Баханова, Н. Борисової, В. Гузеєва, А. Гіна, Д. Кавтарадзе, О. Пометун, Л. Пироженко, А. Фасолі та ін.

Водночас, актуальним є дослідження особливостей упровадження інтерактивних методів у навчально-педагогічний процес підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

Робота виконана згідно з планом НДР Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна».

Мета статті — узагальнити досвід використання інтерактивних методів навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

Виклад основного матеріалу. Традиційно у педагогіці вищої школи виділяють три групи методів навчання: пасивні, активні та інтерактивні. Є. Карманов тлумачить їх так: *пасивні*, коли студенти виступають у ролі «об'єктів» навчання, що мають засвоїти і відтворити матеріал, який передається їм викладачем — джерелом знань; *активні*, коли студенти є «суб'єктами» навчання, які виконують творчі завдання, вступають у діалог з викладачем; *інтерактивні*, коли навчання побудоване на взаємодії всіх, хто навчається, включаючи викладача: ці методи навчання найбільше відповідають особистісному підходу, тому що вони припускають взаємне навчання (колективне, навчання в співробітництві), причому і студент, і викладач є суб'єктами навчального процесу» [1, с. 61].

Активні та інтерактивні методи навчання дозволяють моделювати цілісний зміст майбутньої професійної діяльності фахівців. Таке навчання надає нові якості традиційним формам навчально-виховного процесу у вищій школі: відбувається зміщення центру значимості із процесів передачі, переробки та засвоєння інформації на самостійний пошук її студентами і на моделювання способів застосування цієї інформації в майбутній професійній діяльності.

Варто зауважити, що в сучасній дидактиці немає єдиної точки зору як на визначення поняття «інтерактивні методи навчання», так і на їх класифікацію в зв'язку з тим, що різні автори розглядають їх у різному контексті. Найчастіше до них належать методи моделювання ситуацій, проєктувальні та ігрові методи в різних формах.

Ми дотримуємося думки М. Карченкової, яка поняття «інтерактивне навчання» визначає як «спеціальну форму пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету — створити комфортні умови навчання відповідно до інтересів, потреб, здібностей і можливостей студентів, повну адаптацію навчального матеріалу до їх індивідуальних особливостей» [2, с. 64].

Використання активних та інтерактивних методів навчання припускає виконання викладачем таких завдань: формування у студентів навичок продуктивного спілкування в умовах навчального процесу, тією чи іншою мірою наближених до реальних умов; розвиток умінь аргументувати свою точку зору, чітко формулювати і чітко викладати свої думки; розвиток здатності аналізувати складні ситуації, виділяти головні та другорядні причини їхнього виникнення, знаходити засоби та способи їхнього вирішення.

При плануванні та проведенні практичних занять слід виходити з того, що вони призначені, передусім, для поглиблення та розширення знань, одержаних на лекціях, а також для оволодіння певними практичними навичками, необхідними в майбутній професійній діяльності у галузі фізичної культури і спорту. Практичні заняття для майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту проводяться в різній формі відповідно до специфіки викладання окремих дисциплін. Зокрема, використовуються ділові і проблемні ігри, мозковий штурм, тренінги, кейс-технології, проєктування професійної діяльності (метод проєктів).

Використання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту *ділових та проблемних ігор* дозволяє організувати таке навчання, яке забезпечує трансформацію одного типу діяльності (пізнавальної) у другий (професійний) із певною зміною потреб і мотивів, засобів і результатів. Ділові та проблемні ігри сприяють розвитку певних професійно-значущих особистісних якостей майбутнього фахівця, підвищують їх зацікавленість у професійній діяльності.

У процесі *ділової гри* програються окремі імітаційні схеми тієї ситуації, яка підготовлює майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту до здійснення професійної діяльності. *Проблемна гра* є активним методом навчання, завдяки якому студенти більш вільно орієнтуються в змодельованій професійній ситуації, можуть вільно імпровізувати (рис. 1).

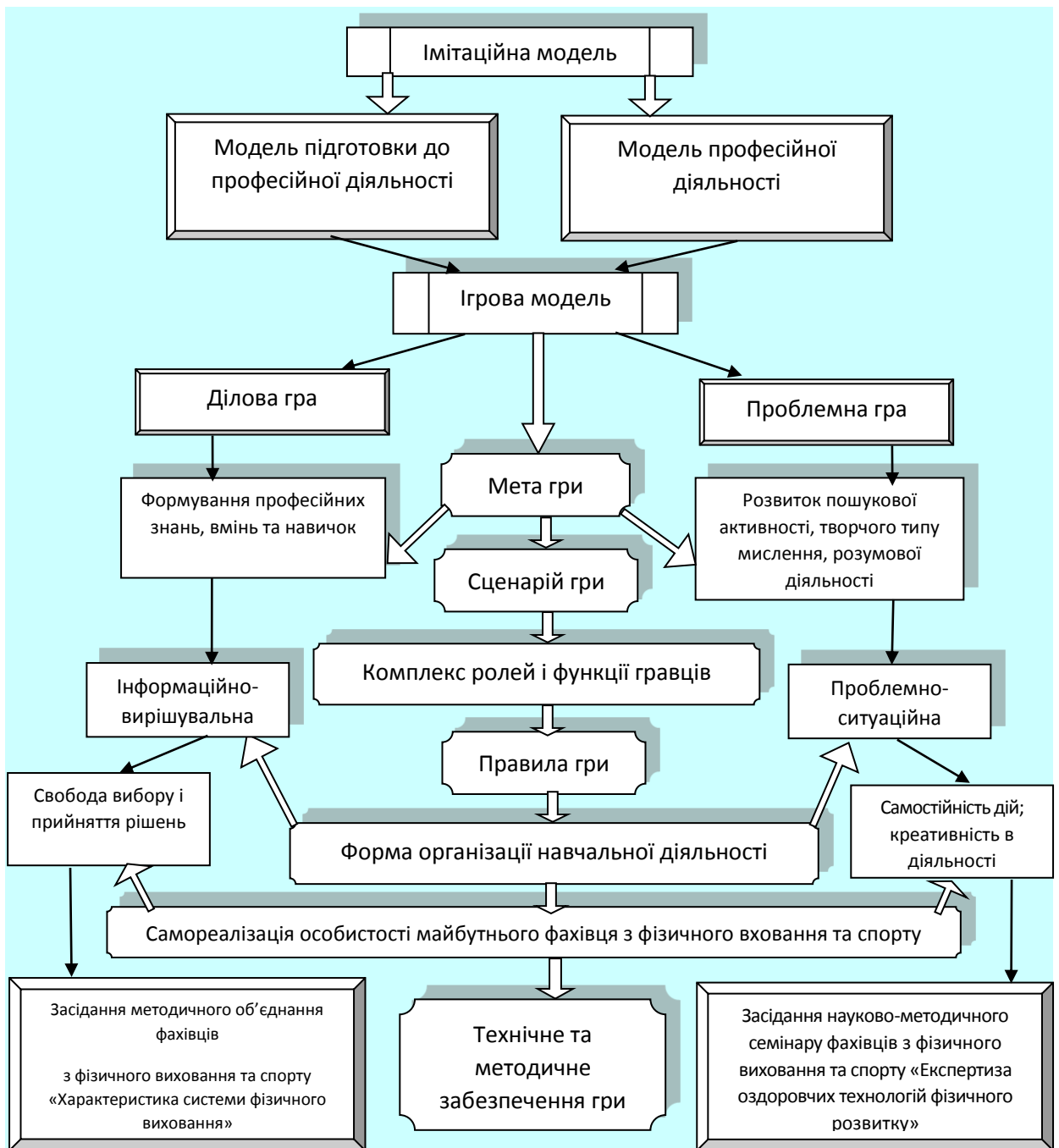

Рис. 1. Схема використання ділових та проблемних ігор у практичній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту можна використовувати ділову гру на тему «Засідання методичного об'єднання фахівців з фізичного виховання та спорту «Характеристика системи фізичного виховання», яка удосконалює уміння студентів визначати і користуватися професійними термінами і поняттями (навчальна дисципліна «Теорія і методика фізичного виховання»).

Студенти поділяються на декілька дискусійних груп, кожній з яких пропонується дати усне визначення тематичних понять. Після того, як сутнісні і змістові ознаки цих понять обговорені всередині груп (до 10 хвилин), керівник групи «озвучує» результати роботи, а представники інших груп вносять свої доповнення, корективи, аргументовано виражають свою незгоду. «Працівник банку інформації», який одержав випереджувальне завдання до заняття і працював зі словниками, енциклопедіями та інформаційними

Інтернет-ресурсами, коментує результати роботи кожної групи; спільно аналізуються помилки, визначається кінцевий результат діяльності методичного об'єднання.

На старших курсах ігрове навчання ускладнюється і удосконалюється. Проблемна гра на тему «Засідання науково-методичного семінару фахівців з фізичного виховання та спорту «Експертиза оздоровчих технологій фізичного розвитку»» (навчальна дисципліна «Сучасні технології в оздоровчій фізичній культурі») спрямована на закріплення й активізацію знань студентів в умовах, наближених до реальних, розвиток умінь оперативного реагування на запитання, умінь вислухати і аргументовано висловити свою точку зору. Об'єктом імітації в грі є дискусія між «фахівцями з фізичного виховання та спорту», які надають перевагу тим чи іншим підходам до вибору оздоровчих методик у професійній діяльності, «клієнти», які випробовували певні інноваційні оздоровчі технології на собі і є їхніми прихильниками, «експерти», які здійснюють оцінку обох підгруп за такими критеріями: уміння аргументовано представити свою точку зору на задану тематику; уміння переконувати; точність відповідей на запитання, їх логічність; уміння оперативно реагувати на запитання; ступінь входження в заданий образ.

Використання ділових і проблемних ігор є ефективним засобом підготовки майбутніх фахівців, оскільки дотримуються основні умови їх реалізації: відповідність ділових та проблемних ігор основній меті — формуванню готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до професійної діяльності; наявність пізнавального інтересу до проблеми гри; максимально можлива подібність гри до реальних умов, в яких працюють її учасники, що дозволяє їм проводити паралелі; ретельна підготовка навчально-методичної документації (сценарію гри, методичних вказівок); інтелектуальна і емоційна готовність учасників до гри і створення атмосфери невимушеності та пошуку; критеріальний аналіз перебігу і результатів гри.

Практичне заняття на тему «Характеристика засобів і методів фізичного виховання учнів спеціальної медичної групи» в рамках вивчення дисципліни «Методи викладання в спеціальних медичних групах» проводиться за допомогою «*мозкового штурму*» — сучасної методики організації творчого колективного вирішення конкретної проблеми пошуком альтернативних варіантів, яка є ефективним засобом формування інтелектуальності студентів. Для розкриття теми студентам пропонується розділитися на дійові особи: «замовника», який викладає проблеми і вимоги, «керуючого», який спрямовує всю роботу, «генераторів ідей», які блискавично подають свої пропозиції, «фахівців», які обговорюють та аналізують запропоновані ідеї, вибирають з них найоптимальніші, «профани», які постійно ставлять під сумнів твердження попередніх учасників. «Мозковий штурм», використовуючи здогадки, сміливі гіпотези, «хибні ідеї», інтуїтивні рішення, дозволяє виділити основні засоби і методи фізичного виховання учнів спеціальної медичної групи, які використовує фахівець з фізичного виховання, функції та основні обов'язки, шляхи розв'язання професійних завдань у роботі з учнями спеціальних медичних груп. Повідомлення теми практичного заняття та розподіл ролей між студентами відбувається заздалегідь, що дозволяє їм ефективно підготуватися і «вжитися» у свою роль для ефективної взаємодії під час розв'язання поставлених завдань.

Тренінг як метод активного психологічного впливу є ефективним засобом цілеспрямованого розвитку професійно важливих якостей майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. Тренінгові технології сприяють практичному відпрацюванню навчального матеріалу, формуванню позитивного ставлення до професії, дозволяють змінити своє бачення тих підходів, які використовувались раніше. При вивченні навчальної дисципліни «Методи обстежень у лікарському контролі» доцільно використовувати тренінг «Проблема вибору методів лікарсько-педагогічного контролю», який передбачає розвиток у студентів комунікативних навичок, навичок вирішення проблемних виробничих ситуацій, креативності мислення, прийняття зваженого управлінського рішення, удосконалення навичок роботи з інформацією, моделювання ситуацій ділової взаємодії. Тренінг містить інформаційно-практичний блок, який

передбачає засвоєння інформації про види, форми й методи лікарсько-педагогічного контролю у фізичному вихованні, показання, протипоказання та обмеження застосування фізичних навантажень; а також практичний блок, який знайомить майбутніх фахівців з фізичного виховання з психологічними технологіями пошуку оптимальних професійних рішень та способами їх реалізації.

Method case-study полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або прийняття рішень студентами і передбачає поповнення знань, удосконалення навичок та набуття досвіду в галузі майбутньої професійної діяльності. Його перевагами є встановлення міждисциплінарних зв'язків, розвиток аналітичного та системного мислення, напрацювання умінь оцінки альтернатив, формування умінь презентувати результати проведеного аналізу, а також оцінювати наслідки, що пов'язані з прийняттям рішень. Особливістю застосування методу *case-study* в професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту є відтворення ситуацій, заснованих на фактах з реальної професійної діяльності. Він вчить студентів розробляти програми дій, що, в свою чергу, мотивує їх до правильної поведінки у разі, коли настане час діяти в реальній ситуації.

Робота над кейсом включає домашню самостійну роботу і роботу в аудиторії. Алгоритм проведення занять із застосуванням кейс-методу передбачає: I етап — коли викладач вибирає потрібний кейс, роздає його студентам не пізніше як за день до заняття; студенти самостійно розглядають кейс, підбирають додаткову інформацію і літературу для його вирішення; II етап — проведення заняття, яке розпочинається з виступу викладача, який знайомить студентів з основними етапами їхньої подальшої роботи, а також окреслює способи і критерії оцінки за цим методом. Студенти поділяються на малі робочі групи, роботу яких у подальшому контролює викладач, допомагаючи, проте уникаючи прямих консультацій. Кожна мала група обирає «спікера», який на етапі презентації рішень висловлює думки групи. У цілому, робота впроходить у такий спосіб: обговорення в малих групах вступної інформації, яку містить кейс, обмін думками щодо плану роботи над проблемою, дискусія — робота над проблемою, вироблення рішень проблеми, дискусія для прийняття остаточних рішень, підготовка доповіді. Для подання результатів малим групам рекомендується підготувати письмове резюме з висновками у вигляді тексту, графіка, таблиці. На етапі підбиття підсумків викладач інформує про можливості вирішення проблеми в реальному житті або обґрунтовує власну версію і обов'язково оприлюднює кращі результати, оцінює роботу кожної малої групи та її членів.

У процесі вивчення дисципліни «Адаптивне фізичне виховання» використовується кейс «Адаптивна фізична культура для дітей та підлітків з порушеннями слуху, зору, мовлення». Працюючи над проблемою, студенти моделюють ситуацію, приймають колективне рішення щодо необхідності застосування тих чи інших засобів адаптивної фізичної культури як складової педагогічного процесу, наводять приклади, презентують рішення кожної підгрупи з детальним поясненням ситуації.

Останнім часом у педагогіці вищої школи особливої популярності набуває «метод проектів», який розвиває логічне мислення студентів, навикки стилістичного оформлення своєї думки, правильного добору слів. С. Сисоєва стверджує, що «метод проектів є однією з педагогічних технологій, яка відображає реалізацію особистісно орієнтованого підходу в освіті (саме педагогічною технологією, хоча в назві технології використовується слово «метод»)» [3, с. 120].

Досвід використання «методу проектів» у процесі вивчення дисципліни «Сучасні технології в оздоровчій фізичній культурі» такий: на початку вивчення дисципліни студенти об'єднуються у декілька груп, кожна з яких вибирає тему проекту на вибір: «Технології психоемоційного оздоровлення», «Оздоровчі технології загартування», «Оздоровчі технології очищення організму» тощо. На розробку проекту виділяється певний час (наприклад, місяць), протягом якого студенти самостійно проходять два етапи:

перший етап — збір та узагальнення матеріалу, що стосується теми вибраного проекту; другий етап — пошук найпоширеніших оздоровчих методик, складання диференційованої програми оздоровчих занять, її оформлення та підготовка до публічного захисту. Третій етап є основним, оскільки передбачає захист індивідуальних проектів. Практичне заняття-захист проходить у вигляді аукціону «Продаж оздоровчих технологій», у процесі якого представники групи, які готували проекти з однієї теми, «продають» свої доробки студентам інших груп. Така технологія захисту дозволяє не тільки створити власну професійну теорію, але і максимально ефективно презентувати її, переконавши студентів інших груп у тому, що вона є найкращою. «Метод проектів» дозволяє студентам створювати власні професійні проекти, які їм знадобляться у майбутній професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, усі методи навчання тією чи іншою мірою реалізують завдання розвитку активності студентів, але при використанні активних та інтерактивних методів навчання студент знаходиться в умовах, коли він не може бути неактивним (примусова активність). Інтерактивна методика проведення практичних занять із майбутніми фахівцями з фізичного виховання та спорту, яка включає ділові і проблемні ігри, мозковий штурм, тренінги, кейс-технології, проектування професійної діяльності (метод проектів), є достатньо гнучкою і дозволяє: засвоїти усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінку); розвивати критичне мислення, рефлексію, вміння розмірковувати, розв'язувати проблемні завдання; реалізувати творчий потенціал викладачів і студентів; забезпечити відпрацювання умінь та навичок прийняття практичних рішень у наближених до реальних умовах професійної діяльності.

Література:

1. Карманов Є. В. Сучасні особливості інтерактивного навчання під час підготовки фахівців за ступеневою системою освіти / VIII Всеукр. наук.-метод. конф., 23 вересня 2010 р. — Харків : ХДУХТ, 2010. — С. 61-62.
2. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності студентів факультету фізичного виховання / М. В. Карченкова // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. — 2007. — Вип. 44. — С. 61-64.
3. Сисоєва С. О. Особистісно зорієнтовані педагогічні технології: метод проектів / С. О. Сисоєва // Метод проектів : традиції, перспективи, життєві результати: [практико-зорієнтований збірник]; кер. С. М. Шевцова, І. Г. Єрмаков. — К. : Видавництво «Департамент», 2003. — С. 119-124.

У роботі висвітлено окремі аспекти системного впровадження інтерактивних методів навчання для оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. Розкрито особливості використання ділових і проблемних ігор, мозкового штурму, тренінгів, кейс-технологій та методу проектів.

Ключові слова: інтерактивні методи, професійна підготовка, майбутні фахівці з фізичного виховання та спорту.

В работе освещены отдельные аспекты системного внедрения интерактивных методов обучения для оптимизации процесса профессиональной подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту. Раскрыты особенности использования деловых и проблемных игр, мозгового штурма, тренингов, кейс-технологий и метода проектов.

Ключевые слова: интерактивные методы, профессиональная подготовка, будущие специалисты по физическому воспитанию и спорту.

The paper highlights some system implementation aspects of interactive teaching methods to optimize the future specialists training process in physical education and sport, and also usage peculiarities of business and problematic games, brainstorming, trainings, case-technologies and the method of projects.

Key words: interactive methods, professional training, future specialists in physical education and sport.